

О. Гнип

Львівський національний університет ім. І. Франка

РОЗВИТОК АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ФРН В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-НІМЕЦЬКИХ ВІДНОСИН В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ

Коротко розглянуто становлення енергетичної політики ФРН та її сучасний стан, враховуючи її політичний курс на енергозбереження. Особливу увагу звернено на різку зміну курсу щодо виходу з атомної енергетики, та його впливу на російсько-німецькі відносини.

Ключові слова: енергетична політика, енергетичний поворот, енергетична політика ЄС, закони ФРН в галузі енергетики, російсько-німецькі відносини, енергетичне співробітництво.

Енергетичний фактор у системі глобалізованого світу стає все більше пріоритетною складовою системи міжнародних відносин і має значний вплив на політику багатьох держав світу, що призводить в країнах – імпортерах енергоресурсів до прийняття нових стратегій для своєї майбутньої енергетичної безпеки. Енергетика є також важливою сферою як кожної держави-експортера так і держави-імпортера та містить у собі поєднання економіки та політики. У зв'язку з цим, важливим є вивчення становлення та сучасного стану нової енергетичної політики Німеччини, оскільки вона має значний вплив на трикутник відносин Німеччина-ЄС-Росія та їх подальший розвиток. Саме через вивчення енергетичної політики можна буде спрогнозувати не лише відносини на білатеральному рівні, але й позицію держав транзитерів та майбутнє цілої енергетичної політики ЄС.

Дослідницький та публікаційний доробок, пов'язаний з політичними та енергетичними двосторонніми відносинами Росії та Німеччини, охоплює багато матеріалів. Проте у центрі нашої уваги знаходиться достатньо нова тематика, а саме поняття «Energiewende» (Енергетичний поворот), тому дослідницький доробок з цієї теми є ще недостатньо дослідженим. Нова енергетична політика Німеччини стосовно Росії досліджувалась в останніх публікаціях політолога Кірстен Вестфаль з Німецького інституту міжнародної політики та безпеки, яка розглядає ці відносини через призму ЄС, Йонаса Гретца з Центру безпекових студій у Цюриху, який робить акцент на співпраці та впливі енергетичних компаній та спільних підприємствах Росії та Німеччини, Астрід Зам з Центру міжнародної освіти та обміну в Берліні, яка концентрується на впливі трагедії на реакторах Чорнобиля та Фукусіми і їх впливу на енергетичну політику Західної та Східної Європи та політолог Роланд Гьотц, який займається дослідженням двосторонніх російсько-німецьких відносин та в останніх публікаціях звернув особливу увагу на вплив відновлюваних джерел енергії на двосторонні відносини. Іншими важливими джерелами для дослідження відносин стали статті у газеті «Шпігель» (Der Spiegel), «Німецькій хвилі» (Deutsche Welle), газеті «Уолл-стріт-джорнел» (The Wall Street Journal) та журналі «Новий час» (Neue Zeiten). Для дослідження також використовувались офіційні документи та концепції прийняті в німецькому Бундестазі та на рівні ЄС. Зважаючи на вище вказані роботи, можна сказати про те, що більшість авторів не робили акценту на тому, як може вплинути така зміна енергетичного курсу Німеччини на двосторонні відносини Росія-Німеччина і навіть відносини Росія – ЄС. У зв'язку з цим дослідження покликане показати прямий вплив енергетичної зміни Німеччини на білатеральні відносини Росії та Німеччини. У контексті сформульованого напряму наукової проблематики та аналізу стану

досліджень основною метою статті є характеристика енергетичної політики Німеччини на сучасному етапі та її вплив на двосторонні російсько-німецькі політичні відносини.

Атомна катастрофа в Японії стала причиною палких дебатів щодо майбутньої ядерної енергетики Німеччини та її енергетичної політики. Чи можуть справді німці дозволити собі відмовитись від АЕС і які загрози при цьому існують? Сьогодні атомні електростанції виробляють приблизно чверть електроенергії, що використовується у Німеччині. Більш ніж в половині енерговиробництва задіяні газ та вугілля. Видобуток вугілля у Німеччині також припиняється у 2018 р. і це рішення скоріш за все не буде переглянуто. Експерт з енергетичних питань Олаф Гохмайер вважає, що якщо уряд справді відмовиться від продовження строку роботи АЕС, то перейти на відновлювані джерела енергії Німеччина зможе вже у 2030 р. (Kinkarts & Petrenko 2011) [1]. Серед усіх країн світу Німеччина стала першою державою, яка ще в 70-их роках минулого століття оцінила важливість формування стратегії розвитку енергетичної сфери і прийшла до того, що енергетичне забезпечення національної економіки є виключно політичною проблемою. До політичних проблем також була віднесена проблема енергозбереження, над якою з 1974 р. працювала група німецьких експертів і за рекомендаціями якої вже в 1976 р. було прийнято перший федеральний закон щодо економії енергії. Енергетичній галузі фактично був наданий особливий статус, в основу якої лягло декілька принципів: диверсифікація структури енергобалансу та постачальників енергоносіїв; надійність енергозабезпечення за доступними цінами, шляхом створення конкурентного ринку та енергоефективність. З часу прийняття цього закону пройшло вже більше тридцяти років, але взятий ще тоді політичний курс на енергозбереження став довгостроковою лінією енергетичної політики ФРН і не втрачає свого значення і сьогодні. Реалізація енергетичної політики здійснюється з використанням великого набору державних інструментів, а саме правових, фінансових і політичних, включаючи митну політику, субсидії, екологічні стандарти, участь в розробці директив, що стосуються енергетичної політики. Регулювання енергетичної галузі здійснюється на основі базових законів – «Закону про енергетичне господарство» (EnWG) 1998 р., «Закон по відновлюваній енергії» 2000 р., «Закон про енергетичне господарство» 2005 р., пакет законів про вихід з атомної енергетики 2011 р. та декількох сотень підзаконних актів та директиви ЄС (Rudo) [2]. Основними відомствами, що координують енергетичну політику є Міністерство економіки та технологій ФРН і Міністерство навколишнього середовища, охорони природи та безпеки ядерних реакторів ФРН. Доволі часто до цього процесу залучаються авторитетні наукові інститути, науково-дослідницькі

центри для експертизи та прийняття рішень щодо ключових рішень у цій галузі.

На сьогоднішній день Німеччина, займаючи п'яте місце у світі по об'єму сумарного енергоспоживання, залежна від імпорту на 97 % по нафті та на 83% по газу (Marmer 2009) [3]. ФРН є головним ринком збуту російських енергоносіїв в Європі. Серйозна залежність Німеччини від імпорту енергоносіїв, зокрема з Росії, ріст цін на енергоресурси, невідповідні довгострокові контракти та зобов'язання Німеччини згідно з Кіотським протоколом змушують її просувати свій курс на енергозбереження ще активніше. 15 березня 2011 р. у зв'язку з наслідками аварії на АЕС «Фукусіма» в Японії уряд Німеччини оголосив мораторій на діяльність семи найстаріших німецьких АЕС, побудованих до 1980 р. Рішення було прийнято раніше, ніж передбачалося. Уряд слідував рекомендаціям створеної ними Комісії по безпечному енергозабезпеченню, яка складається з 17 експертів на чолі з професором Матіасом Кляйнером, що є президентом німецької науково-дослідної установи (DFG) та професором Клаусом Тепфером, колишнім федеральним міністром навколишнього середовища. Фактично АЕС у Німеччині будуть працювати тільки до того часу, поки не з'явиться можливість замінити їх повністю на менш ризиковані способи виробництва енергії. Після закриття перших семи АЕС поступово будуть закриватись і інші. Три АЕС повинні діяти до 2022 р., якщо на перехід на відновлювані джерела потрібно буде більше часу. Закон про поступову відмову від атомної енергетики було прийнято в Бундестазі переважною більшістю голосів 513. За нього проголосували всі найбільші партії і тільки партія лівих проголосувала проти – 79 голосів (Wittrock 2011) [4]. Насамперед для реалізації цього закону допоміг німецький рух проти використання атомної енергії, який вплинув на формування неприйняття атомної енергії з боку широких мас населення. У свою чергу Партія Зелених підняла це питання на державний рівень та зробила його прийняття однією з центральних тем державної політики. Результатом стало те, що після катастрофи на «Фукусімі» під час виборів у Баден-Вюртенберзі, «зелені» досягли сенсаційної прибавки голосів, і з весни 2011 р. «зелені» очолюють земельний уряд (Kotting-Uhl) [5]. Варто також сказати, що вже сьогодні частка електроенергії вироблена на базі відновлюваних джерел енергії з 5% у 1990 р. зросла до 20% сьогодні. Це найкращий показник у світі. Якщо така тенденція збережеться, то можна говорити про те, що відновлювані джерела енергії зможуть легко замінити атомну енергію і німецька політика досягне своєї цілі. Федеральний уряд Німеччини хотів би до 2020 р. підвищити частку відновлюваних джерел енергії до 35%., проте правозахисники навколишнього середовища вважають, що цю планку варто підняти до 40%. Ще одним важливим показником є те, що сьогодні у Німеччині в галузі відновлюваних джерел працює 370 000 людей, тоді як а атомній промисловості – 30 000. Це свідчить про те, що екологічна модернізація в Німеччині претендує на статус мотору створення робочих місць в майбутньому.

Вважається, що основною перешкодою на шляху до реальних інвестицій в альтернативну енергетику Німеччини є не до кінця зрозумілі та однозначні сигнали німецького уряду. Коли при владі у Німеччині був канцлер Г. Шредер, було прийнято рішення про закриття всіх АЕС до 2020 р. Енергетичні концерни виділили мільйони євро на створення інфраструктури

для переходу на відновлювані джерела. «Зелені» на чолі з Й. Фішером та його соратники формували коаліцію не з ХДС, до якої належить А. Меркель, а з СДПГ Г. Шредера. «Зелена» риторика тих років була тоді політичною європейською модою і отримала поширення не лише в Німеччині, але і в цілому ЄС. Коли до влади в Німеччині прийшла канцлер А. Меркель ситуація змінилась і позиції «зелених» стали слабшими. Проте у травні 2008 р. уряд ФРН прийняв «Інтегровану енергетичну та кліматичну програму», в якій була поставлена нова ціль: досягнути зменшення викиду парникових газів до 2020 р. на 40% в порівнянні з 1990 р. Експертне дослідження цього питання показало, що для реалізації цієї мети в енергогенерації потрібно скоротити частку кам'яного та бурого вугілля вдвічі. Таким чином під питання було поставлено не лише атомна енергетика, але й вугільна. Новий уряд, що прийшов до влади у 2009 р. не дав однозначної оцінки цьому питанню та не здійснив конкретних кроків у даному напрямі. Але вже в вересні 2010 р. правляча коаліція на чолі з А. Меркель, що складалась з консерваторів і вільних демократів, які знаходяться у дружніх відносинах з бізнесовими колами, проштовхнула доволі неоднозначну «Енергетичну концепцію екологічно чистого, надійного та допустимого використання енергії 2050», що з однієї сторони передбачала продовження строку експлуатації атомних реакторів у середньому ще на 12 років, а з іншої – жорстко зафіксувала амбіційні цілі по впровадженню відновлюваних джерел енергії. Енергетична концепція включає шістдесят конкретних кроків, які гарантують реалізацію цих цілей (Das Energiekonzept der Bundesregierung...) [6]. А. Меркель та її політичні соратники настоювали на тому, що німецькі атомні реактори безпечні. Опозиція з свого боку звинуватила уряд консерваторів та лібералів у тому, що воно проводить політику в інтересах «атомного лобі» найбільших енергетичних концернів таких як E.on, RWE, EnBW та Vattenfall і навіть подали скаргу в Конституційний суд ФРН (SPD und Grüne reichen Verfassungsklage ein 2011) [7]. Таким чином інвестиції в альтернативну енергетику виявилися вже не такими терміновими, а непередбачуваність політиків налякала інвесторів. Рішення уряду про продовження строку роботи АЕС призвело у країні до активізації антиядерного руху, у витоків у 2002 р. якого стояв канцлер Г. Шредер. У зв'язку з усім вищезазначеним таке поспішне рішення А. Меркель про закриття АЕС стало новою несподіванкою як для концернів, так і для німецького суспільства. Саме тому критики все більше заговорили про бажання А. Меркель зміцнити власну передвиборну позицію, зважаючи на бум «зеленої енергетики». Також у червні 2011 р. було прийнято рішення про довгострокові перспективи атомної енергетики до 2022 р. При цьому підтверджувалось, що всі планові показники впровадження відновлюваних джерел, зафіксовані в «Енергетичній концепції 2050» залишаються в силі.

Така різка зміна курсу уряду стала новою несподіванкою і для енергетичних концернів, яких просто поставили перед фактом. Сьогодні компанії намагаються отримати від влади компенсацію, щоб погасити втрачені інвестиції. Німецький енергетичний концерн E.on в листопаді 2011 р. подав в Конституційний суд ФРН проти рішення уряду про відмову від атомної енергетики. Керівництво цієї компанії вважає, що через рішення уряду було порушено права на приватну

власність та економічну свободу, через що концерн отримав збитки на мільярди євро. В урядових колах успіх отримати компенсацію оцінюють скептично і більшість політиків вважає, що поки E.on доб'ється компенсації можуть пройти роки. Тем не менше скарги такого типу мають намір подати й інші енергетичні концерни Німеччини RWE та Vattenfall (Energokontsern E. ON podal v sud... 2011) [8]. Прийнята восени 2010 р. «Енергетична концепція 2050» разом з внесеними до неї поправками у червні 2011 р. задає нові стандарти довгострокового розвитку енергетичного комплексу Німеччини і може серйозно вплинути на перспективу її співпраці з країнами, в яких вона купляє енергоресурси, насамперед з Росією. Зрештою, незалежно від поглядів на це рішення «консерваторів» та «радикалів», політику переходу на відновлювані джерела енергії ніхто не заперечує та між ними існує принципова згода щодо одного: Німеччина повинна використовувати енергію дуже економно.

Завдяки повороту в енергетичній політиці А. Меркель має на меті зробити Німеччину прикладом для всього світу. «Німеччина в якості високо розвинутої індустріальної країни може стати піонером переходу на відновлювані джерела енергії», – сказала канцлер 30 травня 2011 року в Берліні. Канцлер також зауважила, що для цього потрібно буде спочатку внести велику кількість поправок та затвердити їх в Бундестазі. Німці не просто розраховують стати першопроходцями у цій галузі, але і хочуть активно залучити і інші країни ЄС слідувати їх прикладу. Тому можна говорити про те, що від успіху чи провалу німецької реформи багато у чому буде залежати і енергетична політика та безпека ЄС в цілому. В середині грудня 2011 р. Європейська комісія презентувала «Енергетичну дорожню карту 2050», в якій відображено бажання розвитку екологічно чистих технологій та створення загальноєвропейського енергетичного ринку (Energy Roadmap 2050) [9]. Досягнення цієї цілі вимагатиме корінної перебудови європейської енергетики та радикальних змін у законодавстві. Проте єдиної позиції в цьому питанні у Європі поки що нема, причому деякі країни ЄС, а саме Чехія, Фінляндія та Великобританія не мають планів відмовлятися від атомної енергетики. У зв'язку з цим виникає запитання, яким чином такий поворот в енергетичній політиці ФРН вплине на спільну європейську політику і навіть на політику безпеки а також на головну опору російсько-німецьких відносин: співпрацю в енергетичній сфері. Структура енергобалансу, рівень зовнішньої залежності від імпорту енергоресурсів та державна система регулювання енергетичного ринку у всіх країнах ЄС дуже різна. Велика кількість питань щодо розділення компетенцій між ЄС та національними регуляторами породжують масу суперечок. Ще однією проблемою у цьому напрямку є слабкий розвиток транскордонної інфраструктури, що призводить до чіткої сегментації національних енергетичних комплексів. Тим не менш, існує тенденція до створення єдиної енергетичної політики ЄС, хоча цей процес характеризується різкими «припливами» та «відпливами». Третій енергетичний пакет вкотре дав зрозуміти, що кожна держава розуміє директиви по-своєму. Найвпливовіші держави ЄС виконують лише ті ініціативи Єврокомісії щодо енергетичної політики, що вигідні їм і зберігають своє право на прийняття ключових рішень. Тим не менше, ЄС поставив мету до кінця 2014 р. завершити формування внутрішнього енергетичного ринку (Conclusion 22 May 2013) [10]. Можна го-

ворити про те, що найбільший вплив на енергетичну галузь в Німеччині мали директиви ЄС про лібералізацію енергетичного сектору, дві з яких навіть імплементовані у внутрішнє законодавство. Проте енергетичний сектор Німеччини все ще сильно відстає від установок трьох «енергетичних пакетів» Єврокомісії, що забороняють монопольний контроль, проголошують вільний доступ до мереж виробників енергії та створюють обмеження для власників магістральних газопроводів. У Німеччині чотири найбільших енергетичних концерни E.on, RWE, EnBW та Vattenfall і надалі контролюють 80% електроенергії, що виробляється в країні. Газовий ринок також фактично поділений по регіональному принципу між найбільшими енергетичними гравцями – E.on Ruhrgas, Verbundnetz Gas та Wintershall.

Що стосується позиції у рамках енергодіалогу ЄС Росія, то Німеччина займає у ньому активну роль і виступає за розвиток співробітництва в цій галузі. Німецька сторона активно лобювала рішення про надання газопроводу «Північний потік» загальноєвропейського статусу TEN (Trans European Network). Проект, що отримує такий статус, визнається стратегічно важливим для Європи і до нього можуть не застосовуватися положення Третього енергопакету, який вимагає надавати доступ до використання трубопроводу третім сторонам. Схожа ситуація відбувається сьогодні і щодо проекту «Південний потік». Проте одночасно Німеччина активно виступає за формування правил торгівлі, конкурентного ринку та низькі ціни на енергоресурси і прагне перенести ці правила і на енергодіалог з Росією. Росія ж зі своєї сторони прагне зберегти ті умови, які вже існують та ту систему довгострокових контрактів, що вже діють. ЄС зі своєї сторони намагається знизити рівень постачання енергоресурсів за довгостроковими контрактами та надає перевагу спотовій торгівлі. Можна підсумувати і зауважити на тому, що по ряду енергетичних питань позиція Єврокомісії та ФРН не збігається. Німеччина хоч і проводить незалежну енергетичну політику, проте вона фактично завжди вписується в рамки енергетичної стратегії ЄС. Що стосується діяльності німецьких концернів за кордоном, то німецький сектор нафтовидобутку представлений невеликими по міжнародним міркам компаніями RWE та Wintershall, які для освоєння родовищ за кордоном діють в якості дочірніх компаній великих гравців нафтового бізнесу. Основними регіонами їх діяльності є країни Північної Африки – Єгипет і Лівія, Північне море та Росія. Найважливішими компаніями Німеччини у газовій сфері, що працюють за кордоном є E.on Ruhrgas, RWE, Wintershall та VerbundnetzGas, які працюють в основному в Північному морі, в економічній зоні Великобританії та розробці Південноросійського газового родовища та Уренгойського родовища у Західному Сибіру. Важливим напрямом діяльності енергетичної політики ФРН є також продаж газу іншим країнам ЄС, що реалізовується або через дочірні компанії, або через володіння основного пакету акцій місцевих газових компаній. Головними ринками збуту газу для Німеччини є Австрія, Швейцарія, Нідерланди, Люксембург та Польща. Компанії E.on, RWE, Vattenfall та EnBW мають сильні позиції в країнах Центрально-Східної Європи, де вони прийняли активну участь в приватизації енергетичного сектору і стали співвласниками багатьох енергетичних компаній.

Якщо повернутись до взаємовідносин в енергетичній галузі між ФРН та РФ, то варто сказати, що якщо в май-

бутньому політика переходу Німеччини на відновлювані джерела виявиться успішною, то в далекій перспективі Росія може втратити Німеччину та Європу як основний ринок збуту нафти та газу. Обрання А. Меркель у 2005 р. передбачало багато змін у політиці Німеччини щодо Росії. Народжена в Східній Німеччині і знаюча російську мову А. Меркель прийшла до влади переконуючи ЄС прийняти єдину енергетичну стратегію та активно диверсифікувати поставки енергоресурсів. Вже до 2008 р. Німеччина стала палким прибічником Росії в Європі, коли адміністрація Буша намагалась включити Україну та Грузію до НАТО, що викликало негативну відповідь зі сторони Москви. Тоді А. Меркель очолила в ЄС опозицію цим планам. Тай взагалі впродовж деяких років А. Меркель швидко відмовилась від своїх військових позицій щодо Росії і вже в першому уряді, що вона очолювала, було розрекламовано відновлені зусилля по взаємодії з Росією як удосконалену Східну політику. Також потрібно згадати про те, що А. Меркель очолила зусилля по блокуванню запропонованих ЄС нормативних актів, що мали заборонити іноземним компаніям купувати європейські енергетичні компанії і таким чином уповільнити «наступ» Газпрому (Feifer 2012) [11]. Для Німеччини Росія сьогодні є насамперед важливим постачальником сировини і великий, але недостатньо стабільний ринок збуту німецьких товарів. І сьогодні для побудови більш конструктивного співробітництва Німеччині не вистачає в Росії стабільності, прозорості правил ведення бізнесу та компаній малого та середнього бізнесу. Проте велика кількість експертів вважає, що обіцянки Москви стабільно постачати дешеві енергоресурси змусили німецьких політиків відмовитись від частини суверенітету і зменшили їх ентузіазм щодо європейської єдності та колективних дій на енергетичному фронті. У свою чергу, сьогодні «Газпром» через два спільних підприємства з німецькою компанією Wintershall забезпечив собі присутність не лише на німецькому, але і на загальноєвропейському енергетичному ринку. Проте Німеччина зі свого боку все ніяк не бажає прийняти пропозицію Росії щодо спільного комплексного документу щодо регулювання двостороннього обороту енергоресурсів. Варто також сказати, що в «Енергетичній концепції 2050» дещо завуальовано зазначається про те, що Німеччина планує використовувати російські газ та нафту лише до 2030 р. Тим не менше сьогодні у Німеччині чудово розуміють, що таке поспішне рішення про закриття реакторів призведе в найближчі роки до значного збільшення частки російського газу в німецькому енергобалансі, а наступне десятиліття у Німеччині стане «десятиліттям газу». Таким чином можна говорити про загрозу енергетичній безпеці Європи, що останнім часом підкреслює багато експертів. Цю ситуацію усвідомлює для себе і керівництво «Газпрому», який повний рішучості використати її на свою користь і бажає максимально залучатися до енергетичних проектів разом з компанією RWE, з якою вже зараз ведуться переговори щодо спільного будівництва електростанцій на газі та вугіллі. Це може стати додатковим фактором впливу на європейську енергетичну безпеку, оскільки компанія RWE є основним партнером консорціуму, що реалізовує проект газопроводу Nabucco. Метою цього проекту є зменшення залежності ЄС від російського газу за рахунок його імпорту з Каспійського регіону (Torello 2011) [12]. Також наразі існують вже серйозні сумніви щодо реалізації домовленості між «Росатомом» та концерном Siemens

щодо реалізації спільних проектів будівництва атомних реакторів в третій країнах. У зв'язку з останніми змінами в енергетичній політиці ФРН, концерн Siemens заявив про відмову від атомних проектів, оскільки це може негативно вплинути на «зелений імідж» концерну. Також широке коло потенційних проблем може виникнути у зв'язку з реалізацією «третього енергетичного пакету», який на пряму зачепить інтереси структур Газпрому в Європі. У Німеччині може бути поставлено питання про позбавлення «Газпрому» права на транспортні потужності у компаніях Wingas та VNG. На думку В. Путіна, його країна витратила багато років купляючи об'єкти енергетичної інфраструктури в Європі і за його ж словами це грабіж. Однозначно можна вже передбачити, що ці домовленості так чи інакше ускладнять політику ЄС у вказаній галузі. В останніх урядових документах ФРН тема газових поставок з Росії замовчується. На міждержавних консультаціях у Ганновері у липні 2011 р. канцлер А. Меркель на офіційному рівні дала чітко зрозуміти, що у Німеччині не очікується значного підвищення попиту на російський газ і заперечила бажанню «Газпрому» прокласти додаткові гілки в газопроводі «Північний потік». Проте як насправді виглядатиме газова частка у структурі енергоспоживання ФРН у наступні роки зараз сказати ще складно. На двадцятому Світовому нафтовому конгресі, що пройшов 7-8 грудня в Катарі, міністр енергетики РФ С. Шматко назвав Росію «енергетичною наддержавою», а плани переходу на відновлювані джерела – «легендами». Проте, ще в січні 2009 р. російський уряд склав план введення відновлюваних джерел енергії до 2020 р. в об'ємі до 4,5 % (Yeremina 2011) [13]. Питання відновлюваних джерел також активно розробляється в рамках «Російсько-німецького енергетичного агентства» (РУДЕА), що все ж таки свідчить про усвідомлення Росією того, що майбутнє енергетики за відновлюваними джерелами енергії.

У той час, коли ринок енергоресурсів не відзначається стабільністю і у Німеччині є можливість серйозно впливати на енергетичну політику ЄС, дебати щодо місця Росії в політиці ФРН та ЄС стають все палкішими. Тому поки що складно однозначно сказати, якого розвитку набуде політика ФРН стосовно ЄС і Російської Федерації і чи зможе вона цілковито відмовитись від своїх національних енергетичних інтересів на користь загальноєвропейського енергетичного ринку. Від цього у майбутньому залежатиме ряд і інших процесів, а саме не лише енергетична, але й політична ситуація всередині ЄС та політика «Східного партнерства», що має важливе значення і для України. Дослідження впливу нової енергетичної політики ФРН на двосторонні відносини є основою ґрунтового дослідження, що потребує вивчення впливу енергетичних компаній перспектив переходу на відновлювані джерела енергії в Росії для повного розуміння проблематики двосторонніх взаємовідносин.

Бібліографічні посилання

1. Кинкарц С. Энергетика Германии: можно ли обойтись без АЭС? [Електронний ресурс] / С. Кинкарц., Т. Петренко // Deutsche Welle. – 15.03.2011. – Режим доступу : <http://www.dw.de/dw/article/0,,14912192,00.html>.
2. Rudo J. German Energy Law [Електронний ресурс] / Joahim Rudo. – Режим доступу : <http://www.energylaw.de/>.
3. Мармер Э. Энергетическая зависимость Германии [Електронний ресурс] / Э. Мармер // Neue Zeiten.. – 02 (056) февраль 2009. – Режим доступу : <http://neuezeiten.rusverlag.de/2009/07/24/energeticheskaya-zavisimost-germanii/>.

4. Wittrock P. Atomdebatte im Bundestag [Електронний ресурс] / P. Wittrock // Spiegel Online. – 30.06.2011 – Режим доступу : <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,771546,00.html>
5. Kötting-Uhl S. Making Germany a nuclear-free society [Електронний ресурс] / S. Kötting-Uhl . – Режим доступу : <http://za-prirodu.ru/page/doklad-silvii-kotting-ul>.
6. Das Energiekonzept der Bundesregierung 2010 und die Energiewende 2011 [Електронний ресурс] // Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. – Режим доступу : http://www.bmu.de/files/pdfs/allgemein/application/pdf/energiekonzept_bundesregierung.pdf.
7. SPD und Grüne reichen Verfassungsklage ein [Електронний ресурс] // Spiegel Online. – 28.02.2011 – Режим доступу : <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,748149,00.html>.
8. Энергоконцерн E.ON подал в суд из-за отказа Германии от АЭС [Електронний ресурс] // Lenta.ru. – 15.11.2011 . – Режим доступу : <http://lenta.ru/news/2011/11/15/eon/>.
9. Energy Roadmap 2050 [Електронний ресурс] // European Commission. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/energy/energy2020/roadmap/index_en.htm.
10. Conclusion 22 May 2013 [Електронний ресурс] // European Council Brussels. – Режим доступу : http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/137197.pdf
11. Feifer G. Too Special A Friendship: Is Germany Questioning Russia's Embrace? [Електронний ресурс] / G. Feifer // Radio Free Europe. – April 09, 2012. – Режим доступу : http://www.rferl.org/content/germany_and_russia_too_special_a_relationship/24262486.html.
12. Torello A. RWE-Gazprom Threat to Nabucco [Електронний ресурс] / A. Torello // Wall Street Journal. – July 14, 2011. – Режим доступу : <http://blogs.wsj.com/brussels/2011/07/14/rwe-gazprom-deal-wont-help-nabucco/>.
13. Ерёмин Д. Наполеоновские планы. Германия затеяла революцию в энергетике [Електронний ресурс] / Д. Ерёмин // Lenta.ru. – 14.12.2011. – Режим доступу : <http://lenta.ru/articles/2011/12/14/energiewende/>.

Гнип А. Развитие альтернативной энергетики ФРГ в контексте российско-германских отношений в энергетической сфере

Коротко рассмотрено становление энергетической политики ФРГ и ее современное состояние, учитывая ее политический курс на энергосбережение. Особое внимание обращено на резкую смену курса по выходу из атомной энергетики, и его влияние на российско-германские отношения.

Ключевые слова: энергетическая политика, энергетический поворот, энергетическая политика ЕС, законы ФРГ в области энергетики, российско-германские отношения, энергетическое сотрудничество.

Gnyup O. The development of alternative energy in Germany in context of Russian-German relations in the energy sector

This article briefly describes the development of German energy policy and its current state, including its energy saving policies. Particular attention is paid to sudden course change on nuclear energy abandonment and its influence on Russian-German relations.

Keywords: energy policy, Energy transition, EU energy policy, Germany law in the energy sector, Russian-German relations, energy cooperation.

References:

- ‘Conclusion 22 May 2013’. European Council Brussels, viewed: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/137197.pdf.
- ‘Das Energiekonzept der Bundesregierung 2010 und die Energiewende 2011’. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit, viewed: http://www.bmu.de/files/pdfs/allgemein/application/pdf/energiekonzept_bundesregierung.pdf.
- ‘Energokontsern E. ON podal v sud iz-za otkaza Germanii ot AES’ (‘Energy concern E.ON sued because of the refusal from the NPP by Germany’), 2011, Lenta.ru, viewed: <http://lenta.ru/news/2011/11/15/eon/>.
- ‘Energy Roadmap 2050’. European Commission, viewed: http://ec.europa.eu/energy/energy2020/roadmap/index_en.htm.
- ‘SPD und Grüne reichen Verfassungsklage ein’, 2011. Spiegel Online, viewed: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,748149,00.html>.
- Feifer, G 2012, ‘Too Special A Friendship: Is Germany Questioning Russia's Embrace?’. Radio Free Europe, viewed: http://www.rferl.org/content/germany_and_russia_too_special_a_relationship/24262486.html.
- Kinkarts, S & Petrenko, T 2011, ‘Energetika Germanii: mozhno li oboytis' bez AES?’ (‘Energy in Germany: Is it possible to do without NPP?’). Deutsche Welle, viewed: <http://www.dw.de/dw/article/0,,14912192,00.html>.
- Kötting-Uhl, S, Making Germany a nuclear-free society, viewed: <http://za-prirodu.ru/page/doklad-silvii-kotting-ul>.
- Marmer, E 2009, ‘Energeticheskaya zavisimost' Germanii’ (‘The energy dependence of Germany’). Neue Zeiten, viewed: <http://neuezeiten.rusverlag.de/2009/07/24/energeticheskaya-zavisimost-germanii/>.
- Rudo, J, German Energy Law, viewed: <http://www.energylaw.de/>.
- Torello, A 2011, ‘RWE-Gazprom Threat to Nabucco’. Wall Street Journal, viewed: <http://blogs.wsj.com/brussels/2011/07/14/rwe-gazprom-deal-wont-help-nabucco/>.
- Wittrock, P 2011, ‘Atomdebatte im Bundestag’. Spiegel Online, viewed: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,771546,00.html>
- Yeremina, D 2011, ‘Napoleonovskiye plany. Germaniya zateyala revolyutsiyu v energetike’ (‘Napoleon's plans. Germany started a revolution in the energy sector’). Lenta. Ru, viewed: <http://lenta.ru/articles/2011/12/14/energiewende/>.

Надійшла до редколегії: 27.09.2013